

NOTAT

16. januar 2022
2021-231

Udmøntningsgrundlag for pulje til biodiversitet langs statens veje og baner

Baggrund

Med *Danmark fremad – Infrastrukturplan 2035* af 28. juni 2021 har regeringen (Socialdemokratiet) sammen med Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Nye Borgerlige, Liberal Alliance, Alternativet og Kristendemokraterne afsat en pulje til infrastruktur nær biodiversitet på i alt 150 mio. kr.

Der lægges op til at fordele puljen ligeligt med 75 mio. kr. til henholdsvis Banedanmark og Vejdirektoratet. Det giver en årlig bevilning på ca. 5 mio. kr. til hver styrelse i perioden 2022-2035.

Formål

Formålet med puljen er at fremme biodiversiteten langs veje og jernbaner.

Veje og jernbaner deler landskabet op på godt og ondt. På den ene side skaber det en barriereeffekt, der hindrer arternes frie bevægelse. På den anden side skaber det en afveksling i landskabet med levesteder for flere arter. Særligt i et udpræget kulturlandskab som det danske vil buskads og træer langs infrastruktur udgøre ledelinjer, der forbinder isolerede naturområder, der ellers ligger som små øer mellem landbrug og byer.

Indsatserne fokuserer derfor overordnet på at nedbringe barriereeffekten skabt af veje og baner, og på at forbedre grundlaget for biodiversitet på arealerne, der løber langs med infrastrukturen. Det skal konkret foregå ved at forvalte infrastrukturnær natur under hensyntagen til arterne og på en måde, der tager hensyn til dyr og planter muligheder for at sprede sig langs med og på tværs af infrastrukturen.

I de følgende to afsnit gennemgås først Vejdirektoratets og dernæst Banedanmarks oplæg til indsatsområder ved en årlig bevilling på ca. 5 mio. kr. Nogle indsatser kan potentielt være af fælles interesse for Vejdirektoratet og Banedanmark, og disse vil løbende blive koordineret.

Det bemærkes, at det for nogle af indsatserne er nødvendigt med flerårige indsatser for at opnå et vist volumen og synlighed af effekten, fx skal førstegangspleje af artsrige vejskrånninger ske 2-3 år i træk. Fokus på indsatser må derfor nødvendigvis variere, sådan at når der bruges midler på et indsatsområde i et år, må de øvrige indsatsområder nedprioriteres, for så på et senere tidspunkt at få øget fokus.

Vejdirektoratet

Vejdirektoratet ejer ca. 5.500 ha jord langs vejene – arealer som mange steder har et uudnyttet biodiversitetspotentiale.

Vejdirektoratet har defineret fire overordnede indsatsområder, hvor puljen skal udmøntes:

1) Forøgelse af arealet af naturunderstøttende og artsrige vejkanter

Nogle af vejskrånningerne kan sammenlignes med naturtypen overdrev (tør, næringsfattig og soleksponeret), og de kan udvikles til gode levesteder for en rig og mangfoldig flora. Overdrevsnaturen er blandt de mest artsrige naturtyper og samtidig blandt de mest truede naturtyper i Danmark. Hvis vi får mere artsrige vejkanter, bidrager vi til et bedre livsgrundlag for den nederste del af fødekæden:

Flora, svampe, insekter, sommerfugle, vilde bier og små pattedyr, f.eks. ræve. En biodiversitetsfremmende eller naturunderstøttende drift vil bidrage til, at arealerne understøtter sammenhængen mellem naturområder, der ligger som spredte øer i et hav af landbrugsland og byer.

Inden for driften af udvalgte artsrige vejkanter, vil der fra 2022 blive igangsat plejetiltag på udvalgte arealer. Det forventes, at der vil kunne ses en effekt i et øget antal plantearter i løbet af 3-5 år, hvilket vil blive overvåget og afrapporteret.

2) Registrering og løbende overvågning af invasive og problematiske plantearter

For indsatsområdet med registrering og overvågning af invasive og problematiske plantearter arbejdes der med effektive overvågningsmetoder til dataindsamling. Af resourcehensyn udføres bekæmpelsen af invasive planter alene i områder, der er artsrige. Eksempler på invasive arter er gyldenris, der fx står i store mængder langs de københavnske motorveje, japansk pileurt, der har en vækstkraft som ødelægger asfalt, støjværn mv., og pastinak, der kan give forbrændinger og vabler ved berøring.

Spredningen af invasive arter kan derfor medføre store økonomiske omkostninger og påvirke menneskers sundhed.

3) Forbedring af den biologiske sammenhæng på tværs af vejene (defragmentering).

I arbejdet med at forbedre den biologiske sammenhæng på tværs af vejene (defragmentering) vil der blive udmøntet plejeplaner tilpasset forskellige typer af faunapassager (passager varierer i design alt efter om de er tilegnet f.eks. hjortevildt eller padder). Plejen af faunapassagerne vil på sigt kunne indfases i Vejdirektoratets sædvanlige drift. Plejen må forventes at øge dyrenes benyttelse af passagerne, hvilket vil blive overvåget og afrapporteret. Indsatsen begrænses alene til forbedring af eksisterende faunapassager pga. det begrænsede økonomiske råderum.

4) Formidling og forankring af ny viden om grøn infrastruktur internt og eksternt

Arbejdet med grøn infrastruktur er en ny fagdisciplin i Danmark, og derfor er formidling og forankring af viden hentet fra udlandet væsentlig. Vejdirektoratet afholder kurser i biodiversitet internt, og formidler viden eksternt i form af to årlige erfa-møder. De er bl.a. henvendt til kommunerne, hvor VD som en central spiller på vejområdet bidrager til at udbrede praksis om infrastrukturnær biodiversitet.

Som grundlag for udmøntningen fastlægger og udfører Vejdirektoratet konkrete projekter og driftstiltag inden for de fire indsatsområder. Udarbejdelse af konkrete projekter og driftstiltag sker på baggrund af faglige analyser og feltundersøgelser.

Overordnet set arbejder Vejdirektoratet inden for de fire indsatsområder, men der vil kunne ske tilpasninger i takt med at mere viden opbygges. Som eksempel kan nævnes, at Vejdirektoratet i driftsperioden 2022-2025 udfører pilotforsøg med biodiversitetsfremmende drift. I forbindelse med evaluering af pilotforsøgene kan gode erfaringer medtages i de kommende driftsudbud.

Banedanmark

Banedanmark råder over 4500 hektar natur. Langs med banen lever flere beskyttede dyrearter såsom oddere, flagermus og stor vandsalamander. Der er eksempelvis fundet hele ni forskellige arter af flagermus langs strækningen Orehoved-Holeby. Mange arealer langs banen opfylder flagermus behov. Grøfter og bevoksning langs banen danner grobund for mere føde til flagermus i form af insekter og bygninger og broer kan bruges som opholdssted. Banedanmarks indsats vil bl.a. fokusere på at øge grundlaget for insekter, og dermed gøre jernbanen til et endnu bedre habitat for flagermus.

Med ca. 5 mio. kr. årligt vil udgangspunktet være at prioritere 4 indsatsområder over perioden. De fire indsatsområder er:

1) Danmarks længste skovbryn ved at etablere ca. 202 ha skovbryn

Der skal bevares og beskyttes fleretagerede skovbryn med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter. Derved bibeholdes et stort levegrundlag for mange forskellige arter. Det sker bl.a. ved at tynde ud i bevoksningen, så mere lys når ned til skovbunden, og derved danner grobund for en mere mangfoldig beplantning, der kan udgøre levesteder for flere arter. Herudover indplantes blomstrende og frugtbærende arter for bl.a. at hjælpe bestanden af bestøvere, som er i kraftig nedgang.

2) Ruderater, bevarelse og beskyttelse af ca. 53 ha ruderat

Ruderater er en naturtype kendetegnet ved en rå, næringsfattig jordbund, som ofte er helt blottet med kun sparsom selvgroet vegetation. Ruderater danner levested for særligt nøjsomme planter og dyr, såsom markfirben, der ellers bliver fortrængt i det åbne landskab. Hvis der ikke jævnligt fjernes/afbrændes beplantning, gror området hurtigt til og mister sit særpræg. I infrastrukturen findes naturtypen på fx sporområder og arbejdspladsarealer.

3) Vand skaber liv, bevarelse af våde elementer gennem etablering af 4 nye odderpassager

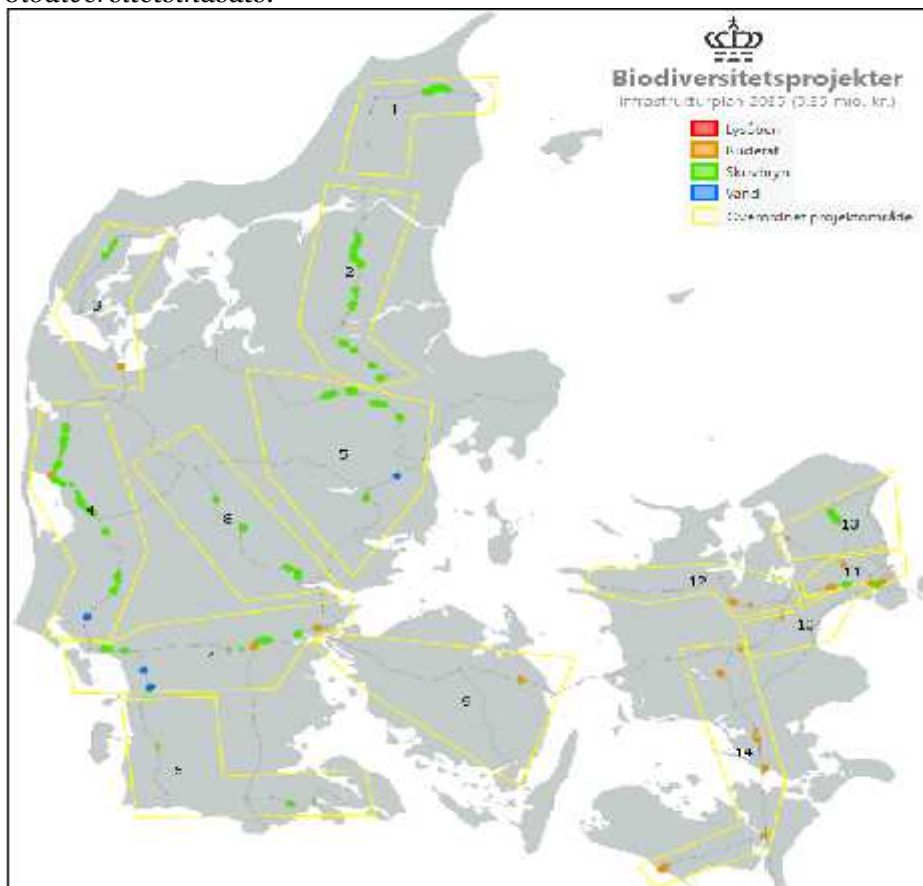
Banedanmark vil etablere nye odderpassager fire konkrete steder i Jylland, hvor der er konstateret oddere. De fire steder fremgår som blå prikker på kortet i figur 1 længere nede. Derudover vil der ske vedligeholdelse af de eksisterende odderpassager. Passagerne vil gøre det lettere for oddere at bevæge sig på tværs af banen i søgen efter føde og mæge.

4) Spredningskorridor og barrierer

For at nedbringe barriereeffekten vil der blive udarbejdet vedligeholdelsesmanualer til de eksisterende faunapassager samt vedligeholdelse af disse.

Indsatsen vil ske inden for 14 geografiske projektområder fordelt i det meste af Danmark. Områderne er illustreret i figur 1. Bilag 1 beskriver projektområderne.

Figur 1. Kort over projektområder og indsatser i Banedanmarks biodiversitetsindsats.

Rapportering og økonomi

Det vil tage tid før effekterne af indsatserne slår igennem. Der lægges derfor op til, at Banedanmark og Vejdirektoratet i udgangspunktet afrapporterer på effekterne af indsatserne hvert andet år. I den forbindelse kan der samtidig gøres status på, om der er politisk ønske om justering af indsatsen.

Puljen fordeles ligeligt mellem Banedanmark og Vejdirektoratet i perioden 2022-2035 med 75 mio. kr. til hver. Puljemidler udmøntes ved en årlig bevilling på 5,35 mio. kr. til hver styrelse i perioden 2022-2035.

Bilag 1 – beskrivelse af projektområder i Banedanmarks biodiversitetsindsats

Projektområde 1: Det Nordjyske skovbryn

I det nordjyske morænelandskab bugter jernbanen sig gennem flere skove, som f.eks. den urørte skov i Tølne. Jernbanen skaber en korridor igennem skovene, der giver en variation, som resulterer i øget biodiversitet. Ved at bevare de fleretagerede skovbryn med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter bibeholdes et stort levestedgrundlag for mange forskellige arter.

Indsætserne i projekterne vil primært bestå i at bortskære invasive arter og dele af de skyggeelskende træer, som f.eks. ahorn.

Derudover vil indsatsen bestå i at indplante flere hjemmehørende blomstrende buske og derved øge puljen og spredningen af disse arter. Skovbrynene byder på flersidige levesteder med fødegrundlag for de vilde bier, svirreflugter, dagsommerfugle, natsommerfugle, sangfugle, flagermus, pattedyr, biller og mange andre arter.

I projektområdet prioriteres også et område med ruderat helt ude ved Frederikshavns Havn. Her tilbyder de blotlagte, varme, og næringsfattige jernbaneterræner et habitat for en række særligt nøjsomme arter, som ellers kan blive fortrængt fra de oprindelige levesteder i det øvrige åbne landskab. Ruderat-arealerne skaber et levested for særligt enårige planter og sjældne arter – såsom markfirben, blåvinget steppegørshoppe og natlyssværmer, trives ligeledes særdeles godt i ruderat banelandskabet.

Projektområde 2: Den elektrificerede bane Randers-Aalborg

I projektområde 2 er arealerne nyligt gennemgået af Banedanmarks Elektrificeringsprogram. Det betyder, at der er plantet helt unge skovbryn, som hurtigt vil blive fleretagerede med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter. Ved indsatsen kan der bibeholdes et stort levestedgrundlag for mange forskellige arter. Indeholdt i projektområdet er desuden et område med ruderat ved Randers Station.

Projektområde 3: Thybanen

I det nordvestjyske vindblæste område med de skiftevis sandede og lerede jordbundstyper løber en gammel jernbane. Langs banen står de vindblæste bevoksninger, der ved vindens hjælp selv har formet en skrånende struktur.

Her vil den allerede værdifulde bryntype med lidt hjælp fra indplantning af hjemmehørende buskearter kunne opnå flere etager

med blomstrende og frugtbærende levestruer for mange forskellige arter mellem de lettere forblæste gamle træer. På nordsiden af Oddesund er der fundet birkemus, som forventeligt, vil føle sig hjemme på Banedanmarks arealer. I Struer ligger et af Banedanmarks infranaturområder, som byder på ruderate forhold.

Projektområde 4: Den forblæste bane

På den vestjyske jernbane mellem Esbjerg og Holstebro er jordbunden sandet, og gruset og vinden kommer altid ind fra vest med duft af hav og salt. Her står skæve og forkrøblede egetræer og læner sig væk fra banen.

Brynene har taget form efter vind og vejr og vokser langsomt i den næringsfattige sandjord. Her er forholdene atypiske, og adskiller sig da arterne skal kunne tåle større saltpåvirkning og mere vind. Der vil blive prioriteret indplantning af f.eks. enebærbuske. I projektområdet ligger Ringkøbing Station, hvor vi har et ruderat på banearealet, hvor der er fundet en sjælden lav, nemlig Flosset hindelav (*Scytinium tenuissimum*).

Projektområde 5: De tusinde søers projektområde

I det kuperede østjyske terræn i Søhøjlandet, er jorden fed og vandmættet. På disse strækninger, hvor skovene vokser sig store og tætte, vil jernbanens areal skabe en lang og tiltrængt korridor med mere lysindfald og mosaikstruktur i skovbrynet. I de fleretagerede skovbryn med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter er der et stort levestruer. Indsatsen er derfor primært på at holde arealerne åbne.

I projektområde 5 finder man også et stort mose-, eng- og skovbrynsareal i Horsens, hvor arealet skifter karakter som en mosaik af §3-områder (beskyttet naturtyper i Naturbeskyttelseslovens §3) og buske med en gennemløbende å. Her ville et græsningsprojekt skabe stor værdi og biodiversitet.

Projektområde 6: Det sønderjyske ta'selvbord

I det sønderjyske skal skovbrynene genoprettes, så der etableres en mere brynlignende korridor. Dette gøres ved at fælde den yderste række af træerne og udpege træer til ruintræer i række nummer to og tre. Dernæst indplantes hjemmehørende blomstrende buskearter. På den måde vil vi opnå et fleretagerede skovbryn med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter der byder på et stort levestruer.

Udover at fremme skovbrynet indeholder projektområde 6 også Tinglev Mose og Bylderup-Bov gamle stationsområde, som begge

kræver tiltag, der fremmer den lysåbne natur, som slåning og fjernelse af materiale, afbrænding osv.

Projektområde 7: Levn fra Elektrificeringen Esbjerg-Lunderskov

Mange af arealerne på strækningen Esbjerg-Fredericia er blevet ryddet ud til 10 meter fra nærmeste skinne ifm. elektrificeringen af strækningen Esbjerg-Lunderskov, som blev færdiggjort i 2017. Forkanterne har derfor stået åbne for fri succession.

En indsats på projektområdet skal sikre beskyttelse af de opståede bryn med et supplement af indplantning af flere hjemmehørende træ og buskearter. På baneterrænet i Fredericia er der store ruderat arealer, hvor en plejeindsats vil medvirke til at en lang række arters levesteder fastholdes.

Projektområde 8: Den skrå bane

På den skrå bane fra Vejle til Herning er der et stort skifte i naturtype med ålandskab og hede.

I dette projektområde er målet at bevare de fleretagerede skovbryn med blomstrende og frugt bærende hjemmehørende arter. Indsatsen vil bestå i skabe mere variation i brynene, ved at skabe små lysåbne pletter topkappe større træer og efterlade det som ruintræ, hvor det ikke er til fare for togtrafikken.

Projektområde 9: Den fynske hovedbane

Ved Ullerslev er der i forbindelse med Miljøstyrelsens og Banedanmarks infranatur-projekt lavet en insektvold. Her består indsatsen i at fjerne skyggende træer fra ruderat-arealet. Insektvolden har vist sig at være blevet levested for en del sjældne insekter.

Projektområde 10: Fra byggeplads til banenatur, den nye bane København - Ringsted

I forbindelse med bygningen af den nye bane mellem København og Ringsted er der fremkommet en række arealer, der ikke er kommercielt interessante, og ejerskabet er blevet hos Banedanmark og Vejdirektoratet.

Imidlertid er der mulighed for – med relativt begrænsede midler og målrettet drift – at lave ny natur, der ligner, og på sigt kan komme til at blive, sjældne og artsrige overdrev.

Projektområde 11: Hovedstadens gamle baneterræner med hovedsageligt ruderat-natur

De store baneterræner i hovedstaden indeholder unikke ruderat-arealer som bør beskyttes. Særligt ved arealerne er, at de ligger midt i Danmarks hovedstad og samtidig indeholder en lang række sjældne arter. Naturplejen vil bestå af afbrænding for at sikre et så nærringsfattigt miljø som muligt. Samtidig skal arealerne sikres mod at vokse til med vedplanter som for eksempel brombær og andre arter der udkonkurrerer baneterrænernes ruderat-vegetation.

Projektområde 12: Strækningen Roskilde-Kalundborg

Strækningen Roskilde-Holbæk er for nyligt blevet elektrificeret. Derfor skal der plantes nye skovbryn. Fra Holbæk til Kalundborg vil det være en styrke at indplante flere forskellige hjemmehørende arter af blomstrende og frugtbærende buske og mindre træer.

På sporarealer og læssepladser i Hvalsø, Tølløse, Holbæk, Kalundborg, hvor der findes ruderater, skal der gøres en indsats for at beskytte og bevare disse arealer. Dette gøres primært ved slåning og afbrænding.

Projektområde 13: Løvskov i Nordsjælland

Fra Holte til Hillerød findes der i dag gamle strækningsbevoksnin-ger. For seks år siden blev strækningen skovet for at sikre stabiliteten i bevoksningerne. Forkanterne mod sporet blev fjernet/skovet for at sikre regulariteten. Ønsket dengang var en naturlig op-vækst/gengroning af lokale træer og buske.

Men frøkilderne har været mangelfulde. Det har resultatet i, at skovbrynets artsammensætning mangler diversitet. Det vil styrke biodiversiteten at indplante flere forskellige hjemmehørende arter af blomstrende og frugtbærende buske og mindre træer.

Projektområde 14: Ringsted-Femern

I forbindelse med Ringsted-Femern-projekt skal der elektrificeres, og i den forbindelse ryddes en del høj bevoksning.

Det betyder, at der skal etableres nye skovbryn med høj diversitet, som hurtigt vil blive fleretagerede med blomstrende og frugtbærende hjemmehørende arter. Skovbrynene skal plejes så de får den ønskede artssammensætning og struktur. På sporarealer og læssepladser i Ringsted, Lundby, Vordingborg og Rødbyhavn findes ruderate arealer, hvor der skal gøres en indsats for at beskytte og bevare disse arealer.